

Tystnaden och makten: Dag Hammarskjöld

Berättelse

En son till makten

Dag Hammarskjöld föddes 1905 i Jönköping och växte upp i Uppsala. Hans far, Hjalmar Hammarskjöld, var en känd politiker som under första världskriget blev Sveriges statsminister. Att växa upp i en sådan familj innebar att plikt, ansvar och tjänst för landet fanns med från första början. Trots detta blev Dag aldrig en högljudd person. Han var en tyst, tänkande och ganska ensam pojke som sökte sig till böcker, natur och bergsklättring, vilket många senare såg som en viktig del av hans personlighet.

Ekonomen blir diplomat

Som ung studerade Hammarskjöld bland annat ekonomi och juridik, och han räknades snart som en av landets skickligaste ekonomer. Under flera decennier arbetade han för den svenska staten, på finansdepartementet och utrikesdepartementet, alltid noggrant och alltid med stor integritet. Han gifte sig aldrig och fick inga barn, vilket innebar att arbetet blev hela hans liv. Många beskrev honom som en gåta: vänlig men sluten, närvarande men ändå på avstånd.

Världens svåraste uppdrag

År 1953 valdes Hammarskjöld till FN:s andra generalsekreterare. Världen befann sig i kalla kriget, å ena sidan väst med USA, å andra sidan öst med Sovjetunionen, och organisationen behövde en ledare som ingen sida kunde anklaga för att ta parti. Hammarskjöld tog uppgiften på största allvar. Han ville att FN inte bara skulle prata om fred utan faktiskt kunna förhindra krig. Därför utvecklade han tanken om "förebyggande diplomati", vilket innebar att man försökte stoppa konflikter innan de hann växa. Han reste själv till spända platser för att förhandla, och han var med och byggde upp FN:s fredsbevarande styrkor.

Kongo och katastrofen

I början av 1960-talet ställdes han inför sin svåraste kris. Kongo i Afrika hade nyss blivit självständigt, men landet slets sönder av inre strider, och FN var på plats för att hjälpa. Det var ett farligt uppdrag som drog in stormakterna och väckte starka känslor. Den 18 september 1961 var Hammarskjöld på väg till ett fredsmöte när hans flygplan störtade nära staden Ndola. Alla ombord omkom. Han blev 56 år. Orsaken till kraschen är fortfarande inte helt klarlagd, vilket har gjort att frågetecken och teorier lever kvar än i dag.

Ett arv i tystnad

Samma år tilldelades Dag Hammarskjöld Nobels fredspris, postumt. Han är den enda människa som har fått fredspriset efter sin död, vilket säger något om hur stort hans arbete betraktades. Efter hans bortgång hittade man en dagbok med personliga och andliga anteckningar, som gavs ut under titeln "Vägmärken". I den framträder en helt annan människa än den lugna diplomaten på FN:s talarstol:

en människa i ständig kamp med sig själv, med tro och med meningen i livet. Följaktligen minns vi honom inte bara som en skicklig ledare, utan som en person vars inre liv var lika allvarligt som hans yttre uppdrag.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
plikt	något man känner att man måste göra
integritet	att stå för sina värderingar, inte gå att muta
generalsekreterare	FN:s högsta chef
anklaga	säga att någon gjort något fel
förebyggande	som stoppar något innan det sker
diplomati	att lösa konflikter genom samtal
fredsbevarande	som håller och skyddar freden
självständigt	fritt, styr sig själv (om ett land)
stormakter	de mäktigaste och starkaste länderna
omkom	dog (vid en olycka)
klarlagd	helt förklarad och säker
postumt	efter personens död
andlig	som rör själen och livets djupare frågor
framträder	visar sig, blir synlig

Läsförståelsefrågor

1. Vad kännetecknade Hammarskjölds uppväxt enligt texten?
 1. Han växte upp fattig och utan utbildning.
 2. Han växte upp i en familj där tjänst för landet var viktig.
 3. Han växte upp utomlands, långt från Sverige.
2. Hur beskrivs Hammarskjöld som person?
 1. Som högljudd och social.
 2. Som vänlig men sluten, en gåta.
 3. Som lat och ointresserad av arbete.
3. Varför behövde FN en ledare som inte tog parti?
 1. För att det var kalla kriget och världen var delad.
 2. För att FN inte hade några pengar.
 3. För att ingen ville ha jobbet.
4. Vad betydde "förebyggande diplomati"?
 1. Att straffa länder som startat krig.
 2. Att stoppa konflikter innan de hann växa.
 3. Att sälja vapen till fattiga länder.
5. Vad var Hammarskjölds svåraste kris?
 1. Krisen i Kongo i Afrika.
 2. En ekonomisk kris i Sverige.
 3. Ett gräl med Sovjetunionen om pengar.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Hammarskjöld fick Nobels fredspris efter sin död.
 2. Hammarskjöld hade en stor familj.
 3. Hammarskjöld reste själv till oroliga platser för att förhandla.
 4. Hammarskjöld lärde sig flyga flygplan själv.
7. Förklara med egna ord varför man kan kalla Hammarskjöld "en gåta".
8. Vad var "Vägmärken", och varför var den överraskande?
9. Vad vet man säkert, och vad vet man inte säkert, om flygkraschen?
10. Varför är det ovanligt att Hammarskjöld fick Nobels fredspris?
11. I texten står att hans "inre liv var lika allvarligt som hans yttre uppdrag". Vad menas med det?
(inferens)

12. Varför tror du att en tyst och privat person valde att ta ett så krävande offentligt uppdrag?
(inferens)

Facit

1. b
2. b
3. a
4. b
5. a
6. 1. ja b) nej c) ja d) det står inte i texten
7. Exempel på svar: Han var vänlig men ändå sluten, närvarande men på avstånd. Människor förstod honom aldrig helt, och därför verkade han hemlighetsfull.
8. Exempel på svar: Det var hans personliga dagbok med andliga tankar. Den var överraskande eftersom den visade en orolig och sökande människa, helt annan än den lugna diplomaten man sett utåt.
9. Exempel på svar: Man vet säkert att planet störtade nära Ndola och att alla ombord dog. Man vet inte säkert varför planet störtade, eftersom orsaken inte är helt klarlagd.
10. Exempel på svar: Det är ovanligt eftersom han fick priset postumt, alltså efter sin död. Han är den enda som har fått fredspriset efter att ha dött.
11. Exempel på svar: Det betyder att han kämpade lika hårt inom sig själv, med tro och livets mening, som han gjorde i sitt arbete med fred och politik.
12. Exempel på svar: Han var uppvuxen med plikt och ansvar, och kände kanske att han måste tjäna något större än sig själv, även om det inte passade hans tysta natur. (Egen rimlig tolkning godtas.)

Bedöm öppna svar efter innehåll, inte efter exakt formulering.

FÖR LÄRAREN

Texten lämpar sig för fördjupande samtal om ledarskap, plikt och förhållandet mellan en människas inre liv och yttre gärning. Tema: vad det kostar en människa att bära ansvar för andras fred, och hur eftervärlden tolkar en gåtfull person.

Diskussionsfrågor

- Hammarskjöld trodde på att förhindra konflikter innan de blev krig. Vilka fördelar och nackdelar ser du med ett sådant arbetssätt?
- Texten beskriver honom som en gåta. Är det en styrka eller en svaghet hos en ledare att vara svår att förstå? Motivera.

- Han offrade i praktiken sitt privatliv för sitt uppdrag. Hur mycket tycker du att en människa bör offra för sitt arbete?
- Orsaken till hans död är fortfarande oklar. Varför tror du att vissa händelser i historien fortsätter att väcka frågor långt efteråt?
- **Skriv (6 meningar):** Skriv om en konflikt, stor eller liten, och hur den hade kunnat lösas genom samtal i stället för bråk. Förklara vad parterna borde ha gjort.

Källor och faktagranskning

- Wikipedia: Dag Hammarskjöld – https://en.wikipedia.org/wiki/Dag_Hammarskj%C3%B6ld
- Nationalencyklopedin: Dag Hammarskjöld – <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/dag-hammarskj%C3%B6ld>
- NobelPrize.org: Dag Hammarskjöld – Biographical – <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1961/hammarskjold/biographical/>
- Britannica: Dag Hammarskjöld – <https://www.britannica.com/biography/Dag-Hammarskjold>
- Svenskt Biografiskt Lexikon: Dag H A C Hammarskjöld – <https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=12545>

Faktagranskad i juni 2026. Nyckelfakta: Dag Hammarskjöld föddes 29 juli 1905 i Jönköping och växte upp i Uppsala. Hans far Hjalmar Hammarskjöld var Sveriges statsminister 1914–1917. Dag var ekonom och diplomat och blev FN:s andra generalsekreterare den 10 april 1953. Han dog i en flygkrasch nära Ndola i dåvarande Nordrhodesia (nuvarande Zambia) den 18 september 1961, på väg till fredsförhandlingar om Kongo. Han fick Nobels fredspris 1961, postumt – det enda postuma fredspriset. Hans dagbok gavs ut 1963 som "Vägmärken". Osäkerhet: orsaken till flygkraschen är fortfarande inte helt klarlagd; en rhodesisk utredning 1962 angav pilotfel, medan senare FN-utredningar inte kunnat fastställa orsaken. Bilden är public domain (svensk foto från 1950-talet, okänd fotograf).

Berättelser om svenskar · läromedel för svenska som andraspråk. Skapat inom Läromedelsprojektet. Senast uppdaterad 2026-06-12.